

EUROPOS SĄJUNGA
Europos fondas trečiųjų
šalių piliečių integracijai

DARBO MIGRANTŲ GYVENIMO IR DARBO SĄLYGŲ TYRIMAS LIETUVOJE

Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijai 2013 m. metinė programa

Paramos sutarties Nr. D4-86/EIF/2013/7/04/RM/1/PS-7

REKOMENDACIJŲ PAKETO, SKIRTO DARBO IMIGRACIJOS POLITIKOS,
DARBO MIGRANTŲ INTEGRACIJOS IR DARBO MIGRACIJOS PROCESŲ
VERTINIMUI, PARENGIMAS

Rekomendacijų paketas

dr. Vita Petrušauskaitė

dr. Karolis Žibas

Vija Platačiūtė

Aleksandra Batuchina

Giedrė Blažytė

Vilnius, 2015

REKOMENDACIJOS

DARBO IMIGRACIJOS POLITIKA: BENDROJI DARBO RINKA

Darbo migrantai patenka į bendrą Lietuvos darbo rinką, todėl susiduria su tokia pačia problematika, kaip ir Lietuvos piliečiai. Pastebėtina, kad dėl kalbos barjero, darbo teisių nežinojimo ir teisinės bazės nesupratimo, darbo migrantų pažeidžiamumas darbo rinkoje yra didesnis nei Lietuvos piliečių, todėl būtina didinti bendrą darbuotojų apsaugos Lietuvoje mechanizmą, tokiu būdu didinant darbo migrantų darbo teisių ir santykių apsaugą.

Kartu su aukščiau aptartais integracijos barjeriais, darbo imigrantų pažeidžiamumą didina priklausomybė nuo darbdavių, kadangi darbo imigrantas negali keisti darbo vietos. Lyginant su Lietuvos piliečių įdarbinimu tuose pačiuose ekonomikos sektoriuose, pastebėtina diskriminacija, kuri sukuria itin nesaugias darbo sąlygas darbo imigrantams. Taigi, nors darbo imigrantai patenka į bendrą darbo rinką, darbo jėgos imigracijos politika sąlygoja jų (lyginant su Lietuvos piliečiais) apribotas darbo teises, todėl rekomenduotina didinti darbo imigrantų mobilumą darbo rinkoje.

Siūlytina įgyvendinti tikslines darbo imigrantų pritraukimo priemones/programas, leidžiančias darbo jėgos poreikio klausimus spręsti ilgalaikėje perspektyvoje. Tokio pobūdžio programos turi siūlyti tiek liberalias šeimos susijungimo sąlygas (visų kvalifikacijų darbo imigrantams), tiek konkrečius integracijos paketus darbo imigrantams ir jų šeimos nariams. Be to, tikslinės darbo imigrantų pritraukimo programos turi būti įgyvendinamos kartu su bendra darbo rinkos politika Lietuvoje. Šiuo atveju trūkstamų profesijų sąrašas turėtų būti lankstesnis, o darbo imigrantų įdarbinimas kiek įmanoma labiau suvienodintas su Lietuvos piliečių įdarbinimo procesais.

Lygiagrečiai įdarbinimo procesams, svarbu siekti vienodo socialinių teisių ir socialinių paslaugų prieinamumo darbo imigrantams ir Lietuvos piliečiams.

DARBO IMIGRACIJOS POLITIKA: DARBO IMIGRANTŲ PAŽEIDŽIAMUMO IR IŠNAUDOJIMO MAŽINIMAS

Siekiant mažinti darbo migrantų pažeidžiamumą ir išnaudojimą, tikslinga stiprinti profesinių sąjungų veiklą darbo migrantų apsaugos srityje. Iš vienos pusės, būtina įtraukti darbo migrantus į profesinių sąjungų veiklą (didinti jų informuotumą apie darbo teises, nevyriausybinių organizacijų ir profesinių sąjungų veiklą Lietuvoje), iš kitos pusės, siekti efektyvaus socialinių paslaugų (teisinių, tarpininkavimo, atstovavimo darbo santykių ginčų sprendime) teikimo darbo migrantams per imigracijos ir migrantų integracijos srityje dirbančių organizacijų veiklą bei profesines sąjungas.

Rekomenduotina Lietuvos darbo biržą (teritorines darbo biržas) įpareigoti teikti informaciją darbo leidimus Lietuvoje gaunantiems darbuotojams apie darbo teisių apsaugos srityje dirbančių profesinių sąjungų veiklą. Lygiagrečiai Lietuvos darbo biržos resursams, tikslinga panaudoti nevyriausybinių organizacijų išteklius, kurie galėtų padėti skleisti informaciją apie profesinių sąjungų veiklą. Šiuo atveju nevyriausybines organizacijas turėtų ne tik informuoti, bet ir nukreipti darbo imigrantus į konkrečias profesines sąjungas, suteikti informaciją apie konkrečius profesinėse sąjungose dirbančius asmenis (teisininkus, socialinius darbuotojus, kt.).

Siekiant mažinti darbo imigrantų pažeidžiamumą ir išnaudojimą, būtina sukurti valstybinių institucijų įgyvendinamą darbo ir gyvenimo sąlygų stebėsenos mechanizmą, kuris ne tik įpareigotų formaliai tikrinti darbo vietą ir administracinius dokumentus, bet ir atkreipti dėmesį į darbo saugą, darbo krūvį, socialinius ryšius/išteklis, gyvenimo sąlygas ir kitus svarbius darbo santykių aspektus.

Darbo ir gyvenimo sąlygų stebėsenos mechanizmas turėtų apimti ir darbdavių atsakomybę. Pavyzdžiui, jeigu darbdavys nesilaiko nurodytų taisyklių, būtina svarstyti ne tik apie tam tikrą administracinę (ar, kai kuriais atvejais, teisinę) atsakomybę, bet ir apie apribojimus siekiant ateityje įdarbinti darbo imigrantus iš trečiųjų šalių.

DARBO IMIGRACIJOS POLITIKA: TARPSEKTORINIS BENDRADARBIAVIMAS

Teikiant socialines paslaugas būtina stiprinti bendradarbiavimą tarp paslaugas migrantams teikiančių centrų ir profesinių sąjungų. Tokiu būdu atsirastų galimybė stiprinti darbo migrantų apsaugos mechanizmus panaudojant egzistuojančią migrantų integracijos infrastruktūrą. Organizuojant skirtingus bendradarbiavimo modelius svarbu atsižvelgti į darbo jėgos imigracijos specifiką: darbo valandas (krūvį), ekonomikos sektorius ir profesijas (ypač atsižvelgti į tolimųjų reisų vairuotojų specifiką), geografinę būsto vietą, kt.

Stiprinant darbo migrantų atstovavimą svarbu inicijuoti ne tik bendradarbiavimą tarp nevyriausybinių organizacijų ir profesinių sąjungų, bet taip pat suformuoti tarpsektoriniu bendradarbiavimu grįstą darbo migrantų teisių apsaugos mechanizmą, į kurį būtų įtrauktos tiek nevyriausybinės organizacijos, kaip pagrindinės apsaugos priemonių teikėjos, tiek valstybinės institucijos (migracijos tarnybos, Valstybinė darbo inspekcija, Lietuvos darbo birža, Valstybinė mokesčių inspekcija), užtikrinančios efektyvią darbo ir gyvenimo sąlygų stebėseną ir darbo teisių apsaugą (įskaitant darbo vietų saugumą, atlyginimų ir socialinių garantijų kontrolę, kokybiškų gyvenimo sąlygų užtikrinimą, kt.).

Pagrindiniu tarpsektorinio bendradarbiavimo elementu turėtų tapti profesinės sąjungos, kurios konsultuotu tiek nevyriausybines organizacijas darbo teisių klausimais, tiek valstybines institucijas bendros problematikos darbo imigracijos srityje klausimais. Šiuo atveju itin svarbus profesinių sąjungų, nevyriausybinių organizacijų ir valstybinių institucijų teisininkų bendradarbiavimas, kuris leistų tiek užkirsti kelia darbo imigrantų išnaudojimui, tiek sukurti adekvatų teisinį precedentą darbo imigrantų išnaudojimo srityje.

Tiek tarpsektorinis bendradarbiavimas, tiek aukščiau aptartas valstybinis stebėsenos mechanizmas turėtų turėti aiškius efektyvumo vertinimo kriterijus, kurie padėtų prevencines priemones vertinti ilgalaikėje perspektyvoje.

DARBO MIGRANTŲ IŠ TREČIŲJŲ ŠALIŲ INTEGRACIJOS POLITIKOS PAŽANGOS VERTINIMO APLINKYBES: DARBDAVIAI IR VISUOMENĖS NUOSTATOS

DARBDAVIAI

Į darbo imigrantų teisių stiprinimą svarbu įtraukti darbdavius, kurie privalo įvertinti, ar darbo migrantai yra reikalingi laikinam, ar nuolatiniam darbui. Jeigu yra nuolatinės darbo jėgos poreikis, tikslinga sudaryti sąlygas darbo imigrantams likti Lietuvoje, siekti nuolatinio leidimo gyventi, užtikrinti karjeros galimybes (vietoje apykaitinės darbo jėgos migracijos srautų). Darbdaviai taip pat privalo sudaryti sąlygas darbo imigrantams naudotis socialinėmis paslaugomis (mokyti lietuvių kalbos, kelti kvalifikaciją, naudotis teisinėmis konsultacijomis, kt.), kurias teikia nevyriausybines organizacijos.

Rekomenduotina skatinti darbdavius diegti įvairovės valdymo strategijas (angl. *diversity management strategies*) darbo vietoje, tokiu būtu sukuriant palankią darbo aplinką darbo imigrantams iš vienos pusės, ir mažinant diskriminacijos prielaidas bei didinant multikultūrinę aplinką darbo vietoje iš kitos pusės.

Rekomenduotina svarstyti apie įpareigojimą darbdavius teikti tam tikrą pirminį integracijos paslaugų paketą darbo imigrantams. Tokio pobūdžio integracijos paslaugų paketas galėtų apimti pirminius darbo imigrantų poreikius: informaciją apie profesines sąjungas, imigracijos ir integracijos srityje dirbančias nevyriausybines organizacijas, pagrindinius įstatymus ir valstybines institucijas. Lygiagrečiai informacijos sklaidai, tikslinga svarstyti apie paslaugų teikimą. Pavyzdžiui, lietuvių kalbos pagrindų kursas, ypač tose profesijose, kuriose kalba yra reikalinga pačioje darbo vietoje.

VISUOMENĖS NUOSTATOS

Svarbu užtikrinti adekvatų visuomenės informavimą apie darbo jėgos (politikos) procesus; t. y. išsamiau pristatyti dirbti į Lietuvą atvykstančių migrantų paveikslą, remtis empiriniais duomenimis, o ne viešajame diskurse vyraujančiomis nuostatomis. Tikslinga atskleisti darbo migrantų sukuriama naudą ir priežastis, kodėl negali būti panaudojama vietos darbo jėga.

Lygiagrečiai darbo jėgos imigracijos procesams, būtina didinti Lietuvos gyventojų informuotumą apie šiuolaikinius migracijos procesus, juos skatinančių globalių veiksnių suvokimą. Tokio pobūdžio informacinės kampanijos padėtų šalinti stereotipus apie darbo migrantus, kaip mokesčių mokėtojų ir socialinės apsaugos sistemos išlaikytinius.

Atsižvelgiant į darbo jėgos imigracijos dinamiką, nevyriausybinių organizacijų galėtų taikyti tokią socialinę reklamą ar įvaizdžio apie darbo imigrantus kūrimo priemones, kurios būtų skirtos įvairiems visuomenės sluoksniams ir atsižvelgtų į visas visuomenės nuostatų formavimosi aplinkybes.

Tiesioginių kontaktų su darbo imigrantais neturėjimas rodo, kad visuomenė galėtų priimti daugiau informacijos apie darbo imigrantus ir keisti savo nuostatas. Tikėtina, kad objektyvios informacijos trūkumas turi reikšmės tam, kad visuomenė laikosi klaidingų nuomonių apie darbo imigrantus. Prie to prisideda ir visuomenės informavimo priemonės, jei pateikia vienpusę ir neigiamą darbo imigracijos ir bendros imigracijos proceso pusę, todėl kuriant plataus masto viešinimo kampanijas, būtina atsižvelgti į įvairias visuomenės nuostatas, įvertinti galimas skirtingas reakcijas, kurios gali kilti susidūrus su pagausėjusia informacija apie darbo imigrantus; daugiau dėmesio skirti toms tipinėms viešųjų ryšių kampanijos priemonėms, kurios susijusios su atsaku į neigiamas reakcijas.

DARBO MIGRACIJOS PROCESŲ TOLESNIO VERTINIMO IR STEBĖJIMO GAIRES

Apibendrinant kiekybinio tyrimo rezultatus ir ekspertų interviu, rekomenduotina darbo jėgos imigracijos tyrimus Lietuvoje plėtoti skirtingomis kryptimis. Iš vienos pusės, svarbu ir toliau tirti darbo imigrantų gyvenimo ir darbo sąlygas siekiant palyginamumo (ilgalaikėje perspektyvoje) ir prieinamumo prie pačių pažeidžiamiausių darbo imigrantų grupių. Iš kitos pusės, svarbu tirti bendrą darbo rinkos politikos įgyvendinimo eigą ir lyginti socioekonominę situaciją tarp dirbančių Lietuvos piliečių ir darbo imigrantų.

Diskutuojant apie tyrimų metodus, pabrėžtinai kiekybinių tyrimų poreikis tiek analizuojant darbo imigracijos struktūrą, tiek atskirus ekonomikos sektorius (transportas, siuvimas, maisto pramonė, laivų statyba, kt.).

Tikslinga įgyvendinti (planuoti) pakartotinius tyrimus, nes dėl sparčiai besikeičiančių darbo jėgos imigracijos srautų, keičiasi darbo imigracijos struktūra, darbo teisių/santykių problematika ir darbo imigrantų poreikiai. Neatsižvelgiant į imigracijos tyrimų rezultatus, įgyvendinama politika tampa nelanksti, neatitinkanti nei darbo imigrantų, nei tarptautinės darbo jėgos migracijos procesuose dalyvaujančių valstybių poreikių.